

Szigetvári Iván A komikum elmélete

TARTALOM, UTÓSZÓ

Tartalom

Bevezetés

A komikum nevééről

Valami a nevetésről

A komikum elméletének története

Görög irodalom

Plato

Aristoteles

Római irodalom

Cicero

Quintilianus

Francia irodalom

Joubert

Descartes

La Chambre

Névtelen: Lettre sur la comédie de l'imposteur

Dubos

Boujeant (Bougeant)

Batteux

Duclos

Montesquieu

Poinsinet de Sivry

Domairon

Névtelen (Mercure de France)

Lemercier

Scudo

Lamennais

Pictet

Lévêque

Voituron

Chaignet

Dumont

Garnier

Courdaveaux

Philbert

Vallet

Gaborit

Michiels

Coquelin cadet

Penjon

Mélinand

Herckenrath

Lacombe

Bergson

Cherbuliez

Dugas

Összefoglalás

Német irodalom

Gottsched

Wolf Christian

Gellert

Lessing

Sulzer

Flögel

König

Feder

Eberhard

Kant

Keppler

Snell

Schelling

Jean Paul (Richter)

Krug

Hegel

Hegel iskolája és egyéb elvontan tárgyalók: Solger, Ruge, Weisse, Vischer, Zeising

Schopenhauer

Bohtz

Köstlin

Lemcke

Lotze

Hecker

Scherer

Kraepelin

Müller Joseph

Lipps

Heymans

Ueberhorst

Ziegler Johannes

Groos Karl

John

Összefoglalás

Angol irodalom

Hobbes

Shaftesbury

Akenside

Hogarth

Gerard

Home (Lord Kaimes)

Beattie

Campbell

Priestley

Hazlitt

Bain

Darwin

Sully

Összefoglalás

Magyar irodalom

Szerdahely György

Greguss Mihály

Schedius Lajos
Csokonai Vitéz Mihály
Kölcsey Ferencz
Purgstaller József
Szontagh Gusztáv
Zsilinszky Mihály
Baráth Ferencz
Szigligeti Ede
Greguss Ágost (Ákos)
Bihari Péter
Gamauf György
Káplány Antal
Székely György
Pekár Károly
Riedl Frigyes
Szigetvári Iván
Jánosi Béla
Összefoglalás
A történelmi rész összefoglalása. Élő elméletek

A komikum fajtái
A komikum felosztása
Érzéki és értelmi komikum
Logikai, morális és esztétikai komikum
Alsó és felső komikum
Aristoteles elmélete
A hiba általános jellemzése
Komikum a fogalmakban
Obscen. Erotikus
A hiba mint jellemvonás
A test komikuma
Képtelenség contrast nélkül
A grotesk
Tettlegesség
Kudarcz. Baleset
Elmésség hibával. Káröröm
Contrast
A contrast-elmélet
Képtelenség contrastban
Disparate
Az öltözet komikuma
Anachronismus. Anacronismus
A névkomikum
Komikus allegoria
Kant elmélete
A csalódott várakozás vagy meglepetés

Az ismétlés
Aránytalan
A félreértés
Félremagyarázás
Sajtóhiba. Íráshiba. Tévedés
Naiv. Értelmileg szükségtelen
Kétértelmű szerkezet
Az utánzás
A caricatura
A paródia
Nyelvkomikum
Régi nyelv
Mai nyelv
Idegen nyelv
Az idegen nyelvű ember komikuma
Az idegen nyelv nem tudása
Az idegen szó eltorzítása
Hibás használata
Hibás olvasása
Félreértése fordítás nélkül
Félreértése fordítással: Leiter Jakab
Játék a nyelvvel
Nyelvvegyítés. Macaroni nyelv
Tréfás fordítás, mely értelmileg különbözik, néha azonban megegyezik
A szó idegennek látszik hangzás szerint
A szó idegennek látszik kiírása szerint
Értelmetlen szavak idegen nyelveknek látszanak
Ironia
A szójáték
Kétértelmű szó
Logikai contrasttal
Az egész szó kétértelmű
A szónak csak egy része kétértelmű
Logikai contrast nélkül
Az egész szó kétértelmű
A szónak csak egy része kétértelmű
Egy mondás eltorzítása
Egy szó eltorzítása
Nem létező szavak
Létező szavak
Pusztán hasonló hangzás
Rímjátékok
Schüttelreim
Tökéletes rím
Mellőzött faj: Antithesis
A szójáték befejezése

Betűjátékok

A komikum három főosztályának összevetése

Komikum hiba nélkül. A contrast összefoglalása, befejezése

Harmadik rész. A komikum érzelme

Milyen az az érzelem, amelyet a komikus jelenségek bennünk keltenek?

Mi okozza a komikum érzelmét? (Hobbes elmélete)

Mi árt a komikumnak?

Nagyság és komikum

Mi kedvez a komikumnak?

A játékelmélet

Aesthetikai-e a komikum érzelme?

Negyedik rész. A komikum területe és feladata

A komikum az irodalomban és művészetben

Nagyobb komikai alkotások

Komikum az állatoknál

Komikum a természetben és élettelen dolgokban

Tragikomikum

Bűvészet. Ügyességek

A nevetés társadalmi szerepe

Befejezés

Összefoglalás

Hiányzó osztályozások: A komikumhoz nem tartozó fogalmak

E könyv keletkezése és módszere

Bibliographia

Névmutató

Utószó (részlet)

Az ókori görög bölcselektől addig az amerikai folyóiratig, amely nem elégedve már meg az irodalommal, sőt a végzett tudományos kísérletekkel, néhány évvel ezelőtt a közönséghez fordult a nevetés módjainak és feltételeinek megfigyelése végett, - hosszú az út. Hosszú az út nemcsak időben, hanem munkában is, elődök hiányáról igazán nincs okunk panaszkodni. Legfőleg azt sajnálhatja az ember, hogy nem rendelkezhet elődeivel, hogy pl. Voltaire, Lessing vagy Darwin nem írtak tárgyunkról bárcsak tized résznyit is, mint Philbert; vagy hogy nem az Ueberhorst munkája veszett el az Aristotelesé helyett.

Láttuk, milyen gyöngye részt vett a munkában saját irodalmunk, igen megértjük tehát, miért látta jónak az Akadémia problémánkat pályakérdésül kitűzni. A pályadíjat egyhangú ítélettel az én munkám nyerte meg (1906 március).

Hogy mit tekintettem főfeladatommak munkám megírásában, azt két pontban megjelölhetem.

Egyik volt megismerni, amit eddig írtak e tárgyról. Hogy ennek mennyire feleltem meg, arról munkám beszámol. Másik volt elkerülni azt, amit mindennél jobban gyűlölök, az elvont, abstract tárgyalást, mely nem a tényekből inductive vonja le az elméletet, hanem önmagától akarja kiokoskodni. Nem kétséges, hogy munkám ebből a szempontból is felel magáról, hiszen több példával dolgoztam, mint előttem bárki.

Hogy honnan vettem példáimat? Je prends mon bien ou je le trouve - mondhatnám Moliere-rel, mert határozott meggyőződése, hogy keresni kell a komikumot mindenütt, színházban, cirkuszbán, vásári bódében, vicclapokban, társaságban, utcán, szóval mindenütt, ahol mulatnak, játszanak, élnek. A komikum nem ritka exotikus virág, hanem levegő, amelyet beszívunk. Ne azt nézzük, hogy rányomta-e az idő a classicitas bélyegét, hanem azt, hogy nevetnek-e rajta. Aristophanes és Moliere versenytársa a cirkuszi bohóc.

Az elődök munkája, tehát az, amit Taine moment névvel nevez, előre megszabta, hogy ne az eredetiséget tekintsem legfőbb törekvésemnek. Mikor egy tárgyról annyit írtak már, nem az a főgondunk, hogy mi mást írjunk. Viszont azonban azt se tekinthettem feladatommá, hogy csak olyat írjak, amit már mások is megírtak. E felfogásom megnyilvánul már munkám II. részében is, jóllehet a komikum fajainak megállapításában még leginkább támaszkodhatik az ember elődeire. Ha szükséges volt, ha a komikus jelenségek, példák, bizonyos mennyisége szükségessé tette, nem tartózkodtam új fajok felvételétől. Kimondhatom, hogy egészében az osztályozás is a magam munkája. Ugyanezt mondhatni a III. és IV. részeiről is. Nem ismerek olyan munkát, mely ugyanazon részekre volna osztva s ugyanazon fejezeteket tartalmazná, mint az enyém. Ennek oka részben az is, hogy munkám terjedelemre felülmúlja másokét, már amennyiben ti. kizárólag komikum-elméletéről van szó, nem pedig a nevetés physiologiájáról, komikai olvasókönyvről stb...

<http://mektukor.oszk.hu/04400/04401/index.phtml#>